

821
G-84

ROHILABONU G'O'CHCHIYeva

OLASOYNING OLMASI



• BIRINCHI



KITOBIM •

HIKoyALAR

Книга должна быть
возвращена не позже
указанного здесь срока

Количество преданных
вдач

--	--

841
3-84

- 1644 -

ЎЗБЕКISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI
"ЎОД" JAMOAT FONDI

РОНЛАВОНУ Г'О'СНЧИЙЕВА

OLASOYNING OLMASI

Hikoyalar



ЎЗБЕКISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TAYLIM VAZIRLIGI
TOSHKENT VILOYATI CHIRCHIQ
DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTIDAKI
AXBOROT RESURS MARKA 2020
1-FILIALI

ЎЗБЕКISTON RESPUBLIKASI
TOSHKENT VILOYATI CHIRCHIQ
DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
AXBOROT RESURS MARKAZI

Nashr uchun mas'ul:
G'ayrat MAJID,

O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi raisi o'rinbosari

Mas'ul muharrir:
Luqmon BO'RIXON

To'plamdan joy olgan hikoyalar xalqonaligi, milliy koloritga boyligi bilan ajralib turadi. Muallif qir-adrlar qo'ynida yashaydigan odamlarning o'y-xayollarini, ko'ngil kechimmalarini, orzu-umidlariini sodda, samimiy ifodalaydi. O'quvchida yorug' taassurotlar uyg'otadi.

Ushbu kitob 2018-yili O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi o'tkazgan Respublika yosh ijodkorlarining Zomin seminarida nashrga tavsiya qilinib, "Ijod" jamoat fondi tomonidan moliyalashtirilgan.

ISBN 978-9943-6780-9-5

© R. G'o'chchiyeva, 2020
© "Adabiyot", 2020

O'Z SO'ZINI AYTAYOTGAN IJODKOR

Atoqli adib Sadriddin Ayniy bolalik xotiralarini eslab o'tarkan, ilk saboq olgan damlarida yuz bergan qiziq bir voqeani quyidagicha bayon etadi.

"Tili chuchuk bir ustozimiz bor edi. "L" tovushini "N" tarzida ifoda etardi. Saboqning ilk kuni u taxtachaga "Alif" harfini yozib, endigina maktabga chiqqan, hali hech bir harfni tanimaydigan jujuqlarga qarata: "Mana bu anif", - dedi. Bolalar uning ortidan takrorlashdi: "Anif". "Yo'q, - dedi domla norizo bosh chayqab, - anif emas, ani-i-if". Bolalar qiy-chuv bilan yana takrorlashdi: "Ani-i-if!" Ustozi yana rad etdi. "Yo'q, anif emas, ani-i-if!" Domlaniing asl muddaosidan butkul bexabar shogirdlar yana qiyqirishdi: "Anni-i-if!" Bu hol ko'p bora takrorlandi. Nihoyat, ustoz o'ziga taajjub bilan tikilib turgan qorako'zlarga horg'in qarab dedi: "Yo'-o'q, sizlar menikini emas, o'zlaringning aniflaringni aytinglar".

Yosh, iqtidorli g'alamkash Rohlabonu G'o'chchiyevaning turkum hikoyalari bilan tanisharkanman, xuddi shu hangoma yodimga tushdi. Nima uchun? Chunki Rohlabonu

ham o'z "anif"ini aytishga urinayotgan ijodkor. Bu uning ilk bitiklaridan o'zga tashlanib turibdi. Milliy ruhga, xalqona ohanglarga intilish uning ijodida bosh mezon ekanligi seziladi. Eng muhimi, yosh adiba o'zini ham, so'zni ham qiynamaydi: o'zi juda yaxshi biladigan hayot manzaralarini, o'z ko'ngliga yaqin, hamohang kechinmalarni qalamga oladi. Shu boisdan ham bitiklari tabiiy va samimiy. Uning deyarli barcha hikoyalari-da dasht odamlarining qiyofasini ko'ramiz, turmush tarzi bilan tanishamiz, tashvish-qulgina o'zlariga xos dunyoqarashi, falsafiy tutumlari o'quvchida zavq-shavq uyg'otadi. Bu kabi xislatlar, ayniqsa, "Olasoyning yaqqol ko'rinadi. To'plamdagi "Yangi yil" hikoyasi ham Rohilabonuning jiddiy izlanishlari samarasidir. Yosh qalamkash unda bolakayning beg'ubor dunyoqarashi, his-tuyg'ulari, o'y-xayollari orgali loqaydlilik, yolg'on, riyokorlik kabi illatlarni fosh etadi. O'quvchini hayot, jamiyat haqida chuqurroq mulohaza yuritishga undaydi.

Albatta, Rohilabonu G'o'chchiyeva adabiyotimiz bo'sag'asidan endigina oyoq oshirayotgan, kamtar-kamsuqum yoshlarimiz

dan. Katta adabiyotning katta talablarini juda yaxshi anglaydi. Shu boisdan ham ko'proq o'qib-o'rganishga, tinimsiz mashq qilib, mahoratini oshirib borishga intiladi. Bu borada biz yosh qalamkash qizimizga sabr-u matonat, jo'shqin ilhom tilab qolamiz.

Luqmon BO'RIXON,
O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi a'zosi,
yozuvchi.

OMONAT

Boshpi boboning yoshi bir yuz-u beshda deyshadi, shu chinmi, yolg'onmi? Buyam Sho'ro tuzumining befarosatigi, qog'ozda xuddi shunday, bir yuz-u beshda! Aslida, boboning besh kam yuzga yetishiga ham ancha bor-ovi! Lekin boboy hali dadli! O'n yigitning kuchi bor unda! Har kuni hassasini do'qillatib tepalikka chiqmasa, bolasi yig'lagan xotinday qilgan ishidan ko'ngli to'lmaydi. Mayli, chiqsin, lekin shu, ko'zim o'tmaydi, deb noliydigan boboyning ko'zi tepalikka chiqishda pand bermasmi?

Odamlarning gurgungida shunday muhokamalar tez-tez quloqqa chalinadi. Boshpi bobo tentak, deydi ayrimlar. Nega bunday atashlari menga qorong'i. Ayrimlarning shu gapini avvalroq aytсам ham bo'lardi. Ammo boboning hurmatini qildim-da, nima bo'lganda ham, bir yuz-u beshga kirgan. Axir, u faqat hujjatda-ku, deysizmi? Hujjatda bo'lsa, nima qilibdi. Axir, hujjat – odamdan ustun! Hujjat – qonun! Shunday ekan, hurmatini qilmay o'ldimmi?!

Hargalay, bu laqab uning fe'l-atvorlignamos: kunda-kunora kampirini so'kmasa, nosqovog'ini yo'qotgan noskashdek jazavaga

tushadi. Uyida uning g'azabiga yo'liqmagan idish-tovog' qolmagan – hammasining biron joyi kerkik, singan.

Mana, bu tongda ham kampiri ulushini oldi. Bolakayning oyoq kiyimi yirtilgan ekan, he yo'q-be yo'q, bobo "tentak"ligini boshlab yubordi. So'kindi, baqir-chaqir qildi.

Bu bola boboning chevarasi, qizining nevarasi!

Odamlarning aytishicha, chohning katta xotinidan tug'ilgan o'g'li ancha yillar avval cho'lquvarlar safida Qoratikanga ketgan. Bugun o'sha Qoratikan deganlari kattakon shaharga aylangan emish.

Tentakning kichik xotiniyam bormi, deysizmi?

Bilmadim. Hartugul, uning uyidagi kampiri, bizning hamsoyaxola kichigi bo'lsa kerak. Bu ayolidan ikki qiz ko'rgan. Haligi bola o'sha qizlarning biriga nevara. Hoynahoy, kichigiga bo'lsa kerak. Bolani kampir yig'lay-yig'lay qizini kidan olib kelgan.

Bola boboy uchun hech kim emas! Yo'q-yo'q, bola – ermak. Cholg'a ham, kampirga ham birdek ovunchoq.

Ovunchoq ham ikki yildan buyon shu yerda. Uni tepalikka ergashitirib chiqish uchun ham oyog'iga buyum kerak-ku!

Bola chol-u kampir bilan yashayotgan dan beri hech narsaga zoriqganicha yo'q edi. Faqat shu safar nafaga kechikyapti-da, bo'lmasa, bir emas, ikkita poyabzal olib berardi. Bola Tentaknikidan o'z uyiga, ya'ni buvisinikiga ketishyam mumkin. Ammo u uyda ham ota-onasi yo'q-da.

Bolaning ota-onasi qayerda, deysizmi?

Qulog'imga chalingan gap-so'zlarga qaraganda, Leningrad degan yurtda emish. Shu yerda uy-joy qilamiz, deb ionsarak yurishgan emish. Men hayronman, balo bormi begona mamakatda. Ustiga-ustak, o'sha Leningradda ham tirikchilik chatqoq ekan. Zo'rg'a kun ko'rishar emish. Boshpi bobo, ya'ni ayrimlar aytganday, Tentak bobo ularni ikki oydan beri chaqirayotgan ekan. Chaqirayotganiga men ham guvohman.

Bir kuni amakim qo'l telefonini menga berib: "Tezda Boshbo'l boboning kampiriga olib bor", - dedi.

Ularnikiga yetib borgan chog'im telefon jiringlab qoldi. "Alyo", - dedim telefoni qulog'imga tutib. U yoqdan kimdir ovoq berdi: "Elbek". Telefoni chol-u kampirning chevarasiga uzatdim. Bola goh otasi, goh onasi bilan gaplashdi. U o'zini xuddi katta odamlardek tutardi. Ovozi ham allanechuk bosiq-vazmin.

Keyin telefon Boshpi boboga tegdi. "Tezroq qayinglar, men omonatimni topshirman", - dedi u gap orasida.

Kampir cholga jonholatda imo-ishora qildi: "Voy, uy-joyni topshiraman, deb aying".

Tentak bobo kampiriga o'shqirdi: "Menga o'rgatma!"

Telefoni kampir olib: "Shu yerga kelib yashanglar, uy-joyni bobong sizlarga xatlab bermogchi", - deyarayotganida allaqachon aloqa uzilib qolgandi.

Shundan beri Boshbo'l bobo tepalikka chiqib yo'l qaraydi. Tepalikda turib bolaning ota-onasini kutayaptimi yo boshqa sabab bormi, uni men bilmayman. Ammo bir narsani ko'plardan so'rganman. Keling, balki Siz bilarsiz:

- Bobomning qo'shnisi Boshbo'l bobo tentakmi-yo'qmi?



YANGI YIL

Odilbek derazadan tashqariga boqar ekan, bog'cha opasi ta'riflab bergan "Yangi yil"dan nom-nishon ko'rmadi. Hammasi eski manzara. Hammasiga o'zlari aybdorday uylar, dov-daraxtlar parishon, ma'yus turibdi.

Bolakay xo'rsindi. Axir, u kun sanab, soat sanab zo'rg'a shu lahzalarga yetgandi-yai. Turli suratlardan, ertaklar olamidan kashf etgan Qorboboni ko'rish nari tursin, hatto tevarakda qor ham yo'q. Hammayoq qup-quruq, xuddi yozdagidek. Hademay quyosh ham charaqlab chiqib kelsa kerak.

Odilbek kecha tasavvuridagi "Yangi yil"ni oq qog'ozga tushirdi: Qorboboning rasmini chizib, unga chelak kiygizib qo'ydi. Erinmay osmon-u bulutlarni, qor parchalarini tasvirladi. Archa suratini alohida ehtirof bilan bo'yadi. Orzusidagi sovg'alarni, o'yinchoqlarni ham unga "ilb" qo'ydi.

Bolakay derazaga Ayozboboning muzdan "rasm chizishi"ni dadasidan eshitgan edi. Lekin derazada hech qanaga bo'yoq-tasvirni ko'rmagach, ensasi qotib tashqariga chiqdi. Kecha tayyorlab qo'ygan qalin kiyim-u qo'lqoplarini olgisi ham kelmadi. To'g'ri-da, qor bo'lmasa, nima keragi bor ularning?!

"Eh, endi Qorboboni qaydan topaman, uni qanday uchrataman?"

Bu o'ydin bolakayning boshi gangib qoldi: axir, undan ko'p sovg'alar olmoqchi edi. So'raydigan tilaklari ham ko'p. "Qorbobo aqli bolalarning tilaklarini bajo keltiradi", - degandi-ku oyisi.

Odilbek oyog'idagi etigiga uzoq tikilib qoldi. Axir, uni kecha o'z qo'llari bilan yog'lagandi-da! Muzlarni g'ijirlatib bosib, oppoq, qalin qor uyumlarini kechib yugurmoqchi, osmon uzra sochib, yuzini tutmoqchi edi.

Bolakay osmonga tikildi: ha, ana, surbet quyosh yana o'rlab kelyapti. Qani endi, hozir mo'jiza ro'y berib, hammadan bo'yi o'sib ketsa, ko'm-ko'k osmonga oppoq bulutlarni chizib chiqsa! Keyin ulardan oppoq, momiq qor yog'aversa!

Odilbek umid bilan cheksiz osmonga boqib turar, go'yo hozir Qorbobo chanasida uchib borib bulut chizadigandek hayajon bilan tikilar edi.

Oyisi bolakayni chorladi, yuz-qo'llini yuvishga undadi. U xomush tarzda yana uyga kirdi.

Yana odatdagidek, bir xil, zerikarli kun. Na Qorbobo, na tort, na sovg'alar bor.

- Bugun hammaniz shaharga, atrofida Qorbobo yuradigan uzun archaga boramiz!

Oyisining tantanavor aytgan bu so'zlaridan aka-ukalar quvonib ketdi. Irg'ishlab chapak chalishdi.

– Uyy-a-a! Katta alchaga bolamiz, – dedi jajjigina Komilbek.

Odilbek ham ukasining quvonchiga sherik bo'ldi:

– Qorbobolar shahriga boramiz, urral!

Mana, yetib kelishdi. Odilbek bu yerda ham qor-qirov yo'qligini ko'rib, yana qovoq-tumshug'ini osib oldi. U qarshisidan kelayotgan qizil kiyimli, oq soqolli Qorboboga umidvor tikildi. Ammo u shundogqina yonidan beparvo o'tib ketdi. Bolakay battar ma'yus tortdi. Qizg'anchiq, qo'pol Qorbobo ekan-ku. Sovg'a tugul, salomga alik ham olmadi-yai!

Bolakay qizil kiyimli, oq soqolli Qorbobolarning ko'pini ko'rdi. Hatto bittasi bog'chasi yonida har kuni tilanchilik qilib o'tiradigan amakiga juda-juda o'xshar ekan. Afsuski, yo'lida uchragan Qorbobolarning hech biri, bolakay tasavvur qilgandek, "Tila tilagingni", deb aytmadi. To'g'ri, bittasi sovg'a berdi, ammo pul oldi evaziga! Do'kondagi sotuvchilar ham pul oladi-ku? Bular ham savdogarmi? Axir, Qorbobo saxiy bo'lishi kerak emasmi? Ular bolalarga shirin orzular, sovg'alar ulashishi, tilaklarni bajo qilishi kerak-ku!

Kuylab va hatto raqsga tushayotgan Qorbobolar endi uning ko'ziga yolg'onchi bo'lib ko'rina boshladi. Bolakay tezroq ketishni xohlardi.

Odilbekka tort ham tatimadi. Baland va betakror qilib bezatilgan archa ham endi uni hayratga solmasdi, qaytaga, zeriktira boshlagandi. Qop ko'tarib yurgan Qorbobolar soxtaligini fosh qila boshladi.

U xarxasha qilishga o'tdi. Uyiga qaytishni juda-juda xohlardi...

Odilbek yana oppoq qog'oz yuzini bo'yay ketdi. Bu safar qog'ozda yalang'och daraxtga osilgan xunuk sovg'alar va tartibsiz bo'yalgan sariq yaproqlar tasviri jonlanar edi. Oq soqolli boshlar yerda yotar, quyoshning sarg'ish nurlari go'yo bu Qorbobolarni ayovsiz eritar edi.

Bolakay charchadi. U o'z chizmalaridan o'zi mamnun tarzda o'ringa cho'zildi. Ko'p o'tmay shiringina uyquga ketdi.

Odilbek uzoq kutgan yangi yil shunday boshlandi.

OLASOYNING OLMASI

Bugun uyimiz gavjum. Jahon xolam bilan qizi Jamola bo'lam mehmonga kelishdi. Xolam bir ertaklar aytadiki, asti qo'yaverasiz. Doston boshlasalar do'mbirada chalingan kuyday eshitladi.

Enam kula-kula dasturxonga issiq non bilan Olasoyning olmasini keltirdi.

– Endi, ro'zg'or... Olasoyning turshagi, bodomi tugab, shugina olmasidan qolibdi. Bolalar misli jalolobod...

Uzoq-yaqindan so'rashgach, xolam yana dardini doston qilishga tushdi:

– Bir bormagani Ovr'o'pa qoldi-yov! Bibim, endi shugina qiziminan oq kunga omon jetsa deyman, – xolam uzun yengi bilan ko'z yoshini arta boshladi.

Bo'lam esa ko'zini olmadan uzmay tamshanib turardi.

– Egachi, ko'p kuyinmang. Nasib, nevara to'yidayam o'yinga tushasiz halli...

Yupatgan bo'ldi enam, piyoz achchig'idanmi yo xolamning dardli gapidan so'ngmi, yoshlangan ko'zlarini qo'l orqasi bilan sidirib. Singlim bir burchakda burkini tortib, dasturxondagi olmani ko'zlaydi. Olmani yaxshi

ko'rgani uchun biz opa-akalar unga Olmaxo'r deb ot qo'yib olganimiz. U sekin xolamning pinjiga tiqladi. Jahon xolam bolajon emasmi, dardi qolib, singlimni erkashga tushadi:

– Toli tovnig toshini nuratgan jig'tga yor bo'lsin, qaynonasi karillab, poyiga inak jig'itgan kelin bo'lsin, enasiyam to'yida shaharcha ro'mol jamladigan qiz bo'lsin, katta bo'lsin, xolasiyam to'yida jilik kamirsini!

Singlimning qulog'iga xolamning "ajo-yib" erkashlari kirmasdi shu topda. Uning fikri-yodi olmada edi. Enamning olayib qarashidan so'ng singlim xolamning quchog'idan sirg'alib tashqariga chiqib ketdi.

Men-da enamga qarashib, ovqatga unnamiz.

Otam bilan katta akam bo'rdoqini kalla-pocha qilishga tushgan. Qish chillasi emasmi, enamning tili bilan aytganda, jo'jabirday bosh "jovg'onstrab" ketganimiz. Otam ham qayin-bekalarining ichida jahon xolamni xush ko'radi. Ishqilib, to'rtta bo'rdoqining sarasi bultur-gi to'qlimizni otam bilan akam kalla-pocha qilishiga "sabab"lar ko'p. Yana bir sababi, opamlar Toshkentdan – o'qishdan ta'tilga kelishgan. Akalarim "katta o'qish"da o'qiydi. O'ziyam bu yil otamning belidagi belbog'i quvvatlandi. Bir emas, uch farzandi o'tgan yili

"katta o'qish" talabasi bo'ldi, bu yil tag'in yana kichik akam ham "katta o'qish"ga kirgan. Omad bo'lsa, shuncha bo'lar-da!

Xullas, mening burnog'i yilgi sevimli qo'zichog'im edi o'sha bo'rdog'i. Qo'yimiz bo'lasini olmay toza sarson qilgan. Enam qo'zini olib, qo'yni iydish uchun qo'shiqlar ayt-di, bo'lmadi. Irimga ko'ra, kuchukni qo'shib gamadi, natija yo'q. Keyin qo'zichog'imning sho'r peshonasidan silab, so'rg'ichda sut berib katta qildim. O't ta'mini olgach, sut ichmay qo'ydi. Orada tag'in sho'r'peshona qo'zichog'im kasallandi. Hech nima tatimay-di. Mening g'ayratim jo'shib, Olasoyning olmasini qirg'ichdan o'tqazib, avval og'zidan quydim. Keyin olmani to'g'rab bera boshladim. Olmadanni yo boshqa sabab, harqalay, qo'zichog' oyoqqa turdi. Uginadan shox o'sa boshladi. Dumi yerga sudralgani uchun uni "Beshoyog" derdim. Men unga endi suzishni o'rgata boshladim. Bora-bora u mening ortimdan qolmas bo'ldi. Tag'in uning bir yomon odati boshiga yetib, bo'yniga bo'rdogilik zanjiri taqildi. Uning bu odatiga ham men sababchi edim. U qo'zichog'ligida olma to'la qop terilgan omborga men bilan ergashib kirardi. Bora-bora eshikni suzib kiradigan odat chiqardi.

Beshoyogning "o'g'ri"ligi boshiga yetdi! Ayb menda. Unga olma yeyishni men o'rgatgandim.

Dilimda shu o'ylar bilan tag'in yig'lagim keladi. Ertalab olma qopi terilgan xonada yig'lab ham oldim. Jonivorning dumlari yerlarni su-purib yurardi! Hayvonda ham mehr bo'lar-kan-da? Oyoqlari kulliklanmasdan burun so'nggi bor beda olib kirdim. Tag'in... enam-dan yashirib olma olib keldim! Ugina men tomon o'zini otadi. Ay jonivor, bu siylovlar kunning bitganidanligini bilsaying! Jonivor-a, jonivor-a, shundoq oyoqlaringa boshini suy-kalasa bo'ladimi!

Zanjirlardan bo'shatib qo'yvorgilarim keldi!

Endi kech.

Tag'in yig'i bo'g'zimni to'ldirib keladi. Das-turxondagi olmaga o'qrayib-o'qrayib qaray-man. Go'yoki ayb unda!

Xullaski, bir sevinsam, bir yig'lagim keladi. Xolam tag'in rivojatidan boshlab qoldi:

– Olasoyda xosiyat bor, derdilar ilgarning odamlari. Azaldan u yerda olma pishgan, azal-dan suv mo'l bo'lgan. Hech kim bilmaydi, le-kin birinchi niholni kim ekkaniyam. Olasoy-da ilgari zamonda g'or bo'lganmish. Shu g'or-

– Chin, egachim, chin, otam rahmatliyam birda aytgani bor, deb juradi kuyovingiz. Qaynotam cho'pon odam bo'gan, el ko'rgan-da, – gapga qo'shildi enam.

– Shunga chinmi-yolg'on, bir rivoyatni eshittardim. O'sha ko'milgan odamni duoyibad olgan deyishadi. Shunday bag'ritosh, qattiqqo'l emishki, qabridan buvaz qo'yilar bola tashlarmish. Asli Bahri ko'chmanchiyam so'ray ketsa, shuning avlodidan chiqar-ov. O'sha qattol odamning urug'i bir kechada qayoqlardandir kelgan emish ko'chini ko'tarib, shushu "bir kechada kelgan ko'chmanchi" urug'i targab ketgan. So'g'in shu qattol odam elning molini talabdi, qiribdi. Xalqning qarg'ishini olgan-da, ko'kararmidi? G'orga bosh olib ketbdi. U shunday kun kechiribdi, odamlar yengidan mag'zava ag'darsa ham rahmat aytarlar xiliga kiribdi. Kattakamar bo'lardi bilsang, bachchalligimizda enam bizni eshakka mingashtrib, qoringa solingan sori moydi xurjunga joylab, olib borardi. O'sha kattakamarniyam shu odam toshlarni yo'nib makon qurgan chiqar...

– Egachi, shuncha kamar bor, bironiyam odam yasagan chiqmas.

– Endi Kattakamarda toshlari uyingdagi shaharcha zinangday ketgan-da.

– Buyam Xudoning karomati.

– Chin... Shu qattol odam kunlardan bir kun xalq uchun yaxshilik qilmogchi bo'libdi. O'zining bobomeros hassasini nihol unmas cho'lga suqibdi. Bir paytlar shu hassasi bilan urgan-netgan kishilaridan uzr so'rashga jo'nabdi. Emishki, uning ko'zlaridan hech yosh to'xtamay oqar emish. U suqqan hassasiga bir ko'zini qoldiribdi... – xolam uzoq tin oldi. Biz tinglovchilar mahtal qotdik. Xolam uzoq sukutdan so'ng: – Esingdami, Olasoyga borganimizda bir daraxtni mendan so'rab eding. – dedilar xolam enamga, dabdurstdan gapni burib. – Shu katta olma daraxti u qattolning hassasi emish-da...

Enam ham, men ham va xolamning qarshisida o'tirgan qizi ham xolamga hayrat bilan boqamiz.

Kelgandan buyon gap qo'shmagan qizi:

– Ena, bu rivoyatingizni avval eshitmagan-dim, – deb qo'ydi.

Xolam o'zini oqlagan bo'ldi.

– Tog'am birda keksalar gurunigida aytib edi. Shu o'zimam ishonib-ishonmay ko'raman. Endi qari bilganini pari bilmas, deganlar. Tog'am o'tirik aytmagandir, rahmati ma'nili gap bo'lmasa, og'iz ochmaydigan odam edi.

– Ha, qandaylar tog'amiz bor edi, jotgan joyi bir tomming to'ri bilan bo'sag'asini ol-

gan, – enam-da xotiralarini varaqlay boshladi. – Umr o'tarkan-da, egachi, otamiz bo'zlatib bizdi yosh tashlab ketdi... Enamizam aytmish edilar: shu birinchi turmushida erlari urush-dan qaytmay, qirq kunlik qizidanam ayrilib, kuyganida ocharchilik boshlangan kezlari emish. Shu ocharchilikda Olasoyning olmasi xalqqa doriganmish... Enam rahmatlik bilan otamizning to'yidan so'ng tatigani shu olmadan, deb edilar.

– Otam rahmatli salobati Qo'ng'irotni boshgan odam bo'lganlar. Qamchisi bilan birda Egamqul olib sotardi savalagandi. Sotarmish-da, olmani eldan bekitib,

– El tikkan mehnati bor. Odamlaram no-shukr bo'p ketgan, – enam olmani archib bo'larkan, to'rtga bo'ldi.

– Oling, aylanay, mehmonlarim, tashqarida bo'rdog'i ham bo'g'izlangan, halizamon kalla-pocha qilib ham bo'lishar.

Bo'lam opamlarga "qarashish" uchun chiqib ketdi. Enam shuni kutgan, shekili, ovoziini pasaytirib, xolamga:

– Bir niholni ekdiring, egachim-ov. Bu jamolaniam obormagan eshik-teshingingiz qolmadi. Eldan duo oldirib, bitta niholni o'z qo'li bilan Olasoyga ektiring. Chiqmagan jondan umid. El o'g'il ko'rib, qiz ko'rib eksa,

siz tilab ektiring. Men jag'im tinmay shuni aytaman. El gapiradi deb jurasizma? Beshifo kasallar umid bilan ekan-da, farzand tilab ekishning aybi yo'q! Ixlos qilsa – xasdan, cho'pdan!

– Shuytsammikin?!

– Shuyting! Minovgina olmani, niyat qildim, qizginangizga jediring, – deb enam yarmini qizil, yarmini ko'kish olmani xolamga uzatdi.

Xolam cho'ntagiga joylar ekan:

– Qur'urgina olmani xushlamaydi-da, – deb qo'ydi.

Mehmonlarimizga ovqatning turi bilan tortildi. Enam halitdan beri hech nima totmaganimni pesh qilib ovqatga unayveradi. Men olma yeb to'yganimni aytaman. Enam qistaydi:

– Olmadan to'ysang, sengina qanday o'sasan? Ol ovqatdan.

Mengining dardini birov bilmaydi! Ko'z-ginamning o'ngida Beshoyog'imning boshini olovda kuydirishdi. Uning ko'zlari iltijo boqardi!

Mengina o'z dardim bilan o'zimni kasalga solib, gamalib oldim. Nima qil deysiz, bitta do'stim endi yo'q!

Kechga yaqin xolamning panasiga tiqilaman. Maqsadim: yangi ertaki!

Xolam kulib-kulib "Zumrad va Qimmat"-dan boshlaydi.

– Qo'zichog'i bor ertak! – deyman men.

Tag'in xolam o'ylanib-o'ylanib bisotidagi bor ertaklarini tonggacha to'kib soladi.

Oradan oylar o'tdi.

Men-da vafosizlarcha Beshoyoqni unutdim.

Bahorda ovul birikib chiqadigan yilboshidan endigina qaytgan enam va undan ajralmas singlim bir xabar topib keldi. Ularga-da pochchamiz ergashgan. Og'izlari qulog'ida:

– Ey, xola, shoshiling, jamola olma deyapti! Olasoyning olmasini jegisi kepti!

Enam suyunganidan birpas dovdirab, na uyga kiritishini va na mashinaga o'tirishni bilmay qoldi. So'ng o'zini o'nglab olgach:

– Ay, kimsan, oting nimaydi, qizim. Qari-chilik. Katta ro'molinni olib chiq! Jiyanginam-ga Olasoyning olmasini o'zim jedirib kelay!



VARRAK

Onam meni eski-tusklarni olib tushish uchun chordogqa chiqarib yubordi. U yerda akamlarning "o'ziyurar" mashinasidan tortib, bulturgi daftarigacha topladi. Hamsoyaning mushugi kaparlarga qirg'in keltirgan, shekilli, ko'kmak patlar gilanday yayrab yotardi. Otamning yozuv mashinkasining ustida bir uyum eski qog'ozlar.

Azaldan odat: uy yig'sam, soatlab qog'oz titkilaيمان. Bolaligimda surat axtarardim, ammo endi nima izlashimni ham bilmayman, xullas, menda ko'ngilga qullik boshlandi.

Bilasizmi, bu qog'ozlarda mening bolaligim bor edi. Onam tandiriga tiqqan ke-raksiz qog'ozlarni ham chordogqa tashirdim. Otam bir zamonlar obuna bo'lgan gazeta va jurnallar ham turi bilan bor.

Bu qog'ozlar yana opalarimning "kundalik"lari ham edi. Ular mening qog'ozbozligimni bilishmaydi, o'zlaricha ko'ngillari to'q – "kundalik kul bo'lgan" deb o'ylashadi. Yana ikkinchi opamning she'rlari birdan chiqib qoladi. U pishiq, daftarini o'choqqa tutantirig qilmaydi. Ammo-lekin yashirincha o'qib yuraman daftarlarini! O'zi eshitmasin-ku-ya, bilaman, uning yoqtirgani bor!

Mana bunisi katta akamizning qo'shni qizga yozgan-u, jo'natilmagan maktublari. Tag'in u qiz qurg'urdan kelgan maktublari ham bo'y ko'rsatib turibdi. Ular ham ikki bolaga ona bo'ladi.

Tag'in katta opamning kiyim chizilgan daftarini topaman. Hozir u tikuvchi!

Kichkina opamizning onamga yo'llagan sog'inch maktublarini topaman. Toshkentda katta o'qishda o'qiyman deb, tayyorlanishga ketgan.

Akamiz ham pismiqina ekan, yana muhabbatning saylanma so'zlari terilgan maktublari! Kichik akamiz sho'xgina ekanni, faqat do'stlari bilan hazil maktublar yozishibdi.

Yana titkileyman. Onanning "Xotira" daftari sarg'ayibgina chiqadi. Bilaman, qo'shiqlarning barini ko'chirgan. Volidamiz avval boshdan "qo'shiqchi bo'laman" degan. Bunga yolg'iz tog'amiz qarshi chiqqan. "Ech-kidek sakrama, oyog'ingni urib sindiraman!" - degan.

Ammo otamga oid hech nima topolmadim. Otam - sirli odam.

Changdan bo'g'riqib, turmoqchi bo'lganimda, ko'rib boshim gangidi: buklog'liq eski qog'ozga ko'zim tushdi. Uni olaman: nihoyatda eski qog'oz, ammo juda tanish.

O'shanda besh-olti yosh orasida edim. Bahor. Men suyg'an yomg'irdan so'nggi may-salarning dimog'ni qitqlaguvchi hidi ufurgan, nafis sabzalar quyosh nurida qo'shni qizning maktubidagi so'zlardak jilvagar edi.

Navro'z keldi. Sayildan so'ng, shomda qaytgan suruvday uy-uyimizga o'rladik. Bugun Turdimat ko'kaning xonadonida kulmaydigan quyosh kulgan edi. Ha, bugun Ko'kaning qizi shaharcha varrak uchirdi. Suruvdan g'olgan qo'ziday bo'lib yuradigan Kara "suruv"ni ortidan ergashtirib, varragini ko'z-ko'z qiladi. Makriga onasi lattadan tikib beribdi. Yana kimniki karton, sellofan.

Men esa akamga yalinaman. Toshingni ter, deydi. Opalarim-da o'zi bilan ovora: bugun qaysisi aytishuvda yutgani-yu, topmachada yutqizgani, qaysisining ovqati shirin-u, tilkan belbog'i mustahkamligi, yana qay birining belbog'ini olgan yigit kurashda yutgani haqida to'lib-toshib, shopirib-shopirib, sovunday ko'pirtirib gapirishardi. Men esam onamga boraman. Qo'li-qo'lga tegmay bobom uchun g'iyohlardan damlama tayyorlaydi. Men-da o'tlarni ko'rib boshim gangiydi: bog'-bog',

tutam-tutam kiyiko't, yovvoyi yalpiz, moy-chechak, elbahosi, bo'yimadaron, ravoch...

Otam bobomning boshida tuni bilan o'tirib chiqadi. Do'xtirlar-da kun bo'yi uyimizdan arimaydi.

Alam qildi!

Onam singlimni qo'limga tutqazib qo'ygani ming karra azob bo'ldi.

Alamimni singlimdan olaman: chimchilayman, shapatilab-shapatilab qo'yaman. U ham menga qo'shilib arilaydi. Onamning qistovi bilan uni kichik opam oladi.

– Sengina bolaga qaramay, kashta tikyap-sanni sepingga, shoshilma, ol, buni ovozin o'chirib tur, – deydi onam opalarim o'tirgan xonaga qarab: – Ay, g'ajarisi so'tilgur, taqir g'ilami to'qilib to'ylariga to'shalgur Nili, oshing damini chillalagan qishday oldi-ku. Tagginasi-ga mog'orlardan ildirib o'tirmay, qarasang-chi! Hoy senimi, Dalli o'ychi! Menda soluv borma, qizlarim "ajoyib xayolparast" – shoirmishi O'g'illari-ku, uydan topib bo'pman.

Onam hammamni askarday oyoqlatdi.

Ikkinchi opamiz tag'in she'r yozmoqqa "qamalb" oldi.

Kichik opam meni o'ymuchlab olarkan:

– Yana varrak deb ko'r, qog'oz berib bo'pman, – dedi.

– Varrak, – boyadan beri ichimga tushgan ari nomini aytib yig'layman yana.

Bobom damlamalarni ichishi uchun onam bizni tinchitib turgan bo'ldi.

Osh ag'darilgach, yana qayta dimladi katta opam.

Kenjamiz – singlim bugun bir yoshga to'lish arafasida bo'lgani uchun ikki opam pichir-pichir rejalar tuzadi.

Ikkinchi opam keldi. Ko'zlari yoshlangan.

Onam hayron:

– Sog'misan?

– She'r yozdim, – deydi opamiz kulimsirab.

Onam yogasiga tuflar ekan:

– Mullani aytirib senginaniyam bir o'qit-tirmasammi. Jin chalgan-ov senginani.

– Ona, bu yomg'ir yog'sa ham yig'laydi, nima emish, gullar bizni eshitarmish, – deb ginaladi katta opam.

Onam bo'yinasini chaqqani uchun opamni chimchilab olar ekan, singilchamning uy-quga ketganini ko'rib, belagani kirib ketdi.

Otam ham bobomning yonidan chiqdi. Men kenja opamning rangli qog'ozlarini olib, bobomning yoniga bordim. Bobom uyg'oqmi, uxlayaptimi, sezilmaydi, bir maromda nafas olaypti. Ayyorlikka o'tdim. Eng yaxshi qurol

– ko'z yoshi. Bobom nina tiqilgan qo'llarini boshimga qo'yib:

– Rahishbon, senma? – dedilar ingroq ovoza.

– Bobo, varrak... – deymen-u, bo'g'zimdagi haqiqiy yig'ini tuyaman. O'pkam to'lgan.

– Ena qizim, jilama, enam! Ber-chi, – deydi rangli qog'ozlarga ishora qilib.

Men qaychini ham tutqazaman.

Bobom ninali qo'llari bilan qog'ozni tutdi, chalgancha yotib olgach, bo'sh qo'li bilan qirqa boshladi.

– Enam, jilamag'in, hech jilama! Ko'zginang nuri o'qishga kerak. Iqboling o'zday bo'lsin, enam. Enalarim... Momong uzoqda... Seng-nani momong duo qilib o'stirgandi. Sizlar omon, nimam qoldi yana!

Bobom varrakni juda tez, men anglamas fursatda yasadi-yu, tili menga o'git qilardi. Ko'zlarida men ko'rmagan, ha, avval men ko'rmagan nur bor edi.

– Jipni enangning moshinidan ol. Jip jengil bo'sa, varraging hammanikidan baland uchadi, – dedi, so'ng ohista joyiga yotdi. Uzoq tin olgach: – Peshonangdan o'pay, – dedilar.

Men peshonamni tutdim. Bobomning misli paxtaday yumshoq tafti peshonanda uzoq turdi. Men bolaligimga borib, o'zimni tashqar

riga otdim. So'nggi bor qaraganimda bobom qo'lini silkib qo'ydi va uning yuzida ma'yus bir jilmayish bor edi.

Qog'oz varrakni olib, adirga yugurdim: "Qara, meniki senikidan kam emas! Rangli qog'ozdan, menikini bobom yasagan!"

Mening varragim eng baland parvoz qildi. U negadir uyimiz tomon "uchib" borardi. Uning ortidan ergashaman. Qog'oz varragim yig'i ko'tarilgan uyimizga adashmay meni boshlab borardi...

Ha, bu varrak juda tanishi! Unda men tutib qololmagan bolaligimning xotiralari, o'kinch-u quvonchlari bor.

Bobojon, siz aytganingizdek, mening varragim doim baland uchdi. Mana bugungacha u bardam. U hozir ham uchadi. Keyin ham...

Chunki u qog'oz... Unda mehringiz qolib ketgan!

Menda yana afsus bor... O'shanda... o'shanda men sizni tark etmaganimda, balki... qog'oz varrak kabi uzoqlarga "uchib" ketmasmidingiz, bobojon?!

AKA

Bir gul bilan bog' bo'lmas.
(Oltay xalq maqoli)

– Varrak! – deya ostonadan yig'lab kirgan o'g'liga behafsala qarab qo'ydi u.

Ich-etini ariday bo'zlatayotgan dard – yo'qsillik uning qaddini egib qo'ygan edi. Otasi oyoqdan qolganiga ancha bo'lgan. Ro'zg'oringdan ortib qolsa, qaniydi, ota tugul, og'angga uyini ko'tarib bersang! Tirikchilik bug'doyzordan o'tgan temiryo'lga o'xshaydi. Nasibang temiryo'lga bo'lsa, poyezd kelguncha terib ol! U bekatda to'xtaydi. Yana yangi yo'lovchilar "taqirdosh"laringni qoldirib ketaveradi. Ulkursang, unga chiqib ol! Ammo bug'doyzordagi bo'liq-bo'liq boshloqlar sening xayolingni olib qolaveradi.

Otasining iyragan tovushi uning xayollarini parchalab ketdi. O'kinib qaradi u. Otasi cho'lib qolgan, Sasha o'risnikidek qosh-kiprigi ogargan edi. Sasha! Bolalikdagi do'sti edi u. Ichishni, chekishni shundan o'rgangan. Bugun shu chekishga-da sariq chaga topolmayapti. Yana o'kindi. Otasining oyog'ini ugalayotgan ukasi-

ga qarab bir dardi bolaladi: "O'qishini tashlab keldi u! Hali uylanaman deydi... Otam bu ahvol". Ukasi ham dala yigiti bo'lgan-qolgan. Sochlari orqaga tarash-u, atir hidi ufurgan oq ko'ylaklar qayerda deysiz.

– Varrak! – ming'irladi o'g'ilchasi. – Maniki uchmayapti.

– Uygay qaytsak, boshqasini olib beraman!

– Hammada bor, menda yo'q! – endi bolakay yig'lashga tushdi.

– Ma, bor-da, do'kondan boshqasini ol! – pul tutqazdi o'g'ilchasiga.

Ko'ngliga kelgan o'ydin o'zi uyaliib ketdi: "Otam zabonsiz yotibdi. Ukan o'qishini... Akam... Bolam uchun pul topladi! Ularga esa sariq chaqam yo'q".

Vijdon azobi kemiradi uni. Ikki yil burun akasi izlab bordi. Salom-aligidan bildiki, akaning ahvoli og'ir, pulda muammosi bor. O'zida-ku, bor, yo'q emas, ammo uning ham o'z o'rnini bor! Aka-ku, tilga olmadi. Ikki kun turib, uyini noz-ne'matga to'ldirdi. Ketar kuni yoritib:

– Otam bor deb yo'qlab tur. Seni ular sog'ingan, – dedi.

"Menimi, pulimnini?" – deya ko'nglidan o'tkazgandi u.

– Sariq chaqani topish uchun uzzukun it-day ishlayman. O'zindan ortib, ortirib borolmayman-da, aka. Bu yog'i tirikchilik.

– Sendan umidvor joyimiz yo'q. Mehr-oqibat deganday...

– Mehr-oqibatni chaqaga olmaydigan za-mon. O'zing uchun o'l... – oxirini aytolmadi, aytmadi... Akaning ko'ngliga shundog'am tekkan edi.

– Sariq chaqa de.

Xullasi gap, akaning dilini qattiq og'ritgan ekanmi, u keldi, lekin aka ko'rishishga kelma-di. Dalada ekin-tikin bilan band, deyishdi. U anoyi emas. Akaning ko'ziga qanday qarash-ni o'ylayapti u. Diliqa tugib kelgan, xalqumiga mushtdek tugilgan gaplarini ayta olarmikin?! Ular yosh bola emas... Qaniydi, shundaylar bo'lsa! Yalangoyoq, yamoq ko'ylakda, yirtiq shimda kechgan bolaligiga xayolning baliq-day bejilov o'ylari olib ketdi.

U yiqilsa, aka turg'izardi. Turtkilashsa, bo-rib, ularning hammasini do'pposlardi. Dav-ralarda ori uchun uni yiqitgani ikki bor qay-ta yiqitardi aka. Otamga yo'ldosh bo'lay, deb o'qshini tashladi. Ukaga sen o'qi, odam bo'l, dedi. Aka o'zini o'ylamabdi! Uni o'ylabdi, uni! U-chi?! Ukasiga sen o'qi deb aytoldimi?! Xotini bir yilga ham uyiga sig'dirmadi... Lekin akasi-ga u pul bermayman demadi, aka, avvalo, pul so'ragani ham yo'q! Unda nega xafa? Aytish-di-ku, ekin-tikin... Ish... Yo'q! Aka kelardi!

Urushda bo'lsa ham, uning uchun kelardi. Nima shunchalar qattiq og'ritdiyin dilini? Yaxshi muomala qildi, mehmon qildi. Hamma gap xo-tinida! U aljiragan, ha! Yo'q! Aka xotinlarning gapi uchun past ketmaydi! Unga xotin zoti-ni-g gapi qush sayrashiday gap: kulib qo'yib ketaveradi. Azaldan shunday, onasining ham gapiga xo'p derdi-yu, pana bo'lib, do'stlari bi-lan do'pposlashardiyam, chekardiyam, ichar-diyam. Unda nima? Sariq chaqa deganimi?! Bu azaliy gap-ku! Yo'q! Aka bu gap uchun ham xafa bo'lmaydi. Uning uchun bu gaplar xashaki bir gap. U davralarda ko'p-ko'p gaplarni eshi-tgan, ko'rgan. Aka uchun bu yangilik emas.

U endi tajanglasha boshladi. Ota shu ahvol-da-yu, aka kelmaydi! Jahli chiqdi uning! U-ku, tirikchilik deb shaharda it kunida yuribdi, akasi shu uyda bo'lib turib otasidan hol so'ra-masa-yal! Agar qishloqda yashaganida o'zi bi-lardi, o'zi! Otasiga moshin mindirib qo'ymas-midi! Ha, bu nafsdan. Ekin-tikin mo'l bo'ladi, kuzda pullasa, sizniyam tanimaydi! O'zlarini tag'in bechora, sodd ko'rsatishadimi-yey bu to'pni odamlari!

O'ylardan ari tushgan kadiday boshi k'ovlab ketdi. Tag'in shu odamlarni deb ishini qoldirib keldi-yal! Bir haftaga yana. Bir hafta – yetti kun. Dam olish bilan hisobdan tashqa-

ri ish kuni – besh kun. Besh kuni soatdayga ko'paytirsak, ya'ni bir kunga ish soati – to'qqiz soat. Demak, besh kunda qirq besh soat-ai Oyligining to'rtidan birining puli degani bu! Ha! Shu odamlarni deb vaqtini, pulini yo'qotib o'tiribdi-ya! Ukasiyam ishlasini! Uyam ham o'qib, ham ishlab kun kechirgan. Otasi jo'natgan pul sariq chaga emasdi u mahallar. Erkakmi, ishlasini! Shu odamlarga ichi achib o'tiribdi-ya! Xotin zotini tovuqmiya deysishadi, lekin shu tovuqmiyalar baloning o'qiniyam biladi! U o'zi aytuvdi-ya, xotining gapiga ko'nish kerak edi. Shu kelib-ketishga ketgan pulga bir haftaligini kechirardi. Eh, attang! O'g'ilchasi varraksiz yig'lab yuribdi-yu, bu kishi ukani, akani o'ylaydi! Ota, endi vaqt kelgan bo'lsa, omonatini topshiradi o'zi... Eh, attang!

Ota yana jon og'rig'idan og'ir ihrandi.

Go'yo otasi ham rol o'ynayotgandek tuyuldi unga. U hozir boshqa joyga ketssa, lip etib o'rnidan turib, uning kelishi oldi yotib oladi-yu... hammasi takrorlanaveradi...

U zerikdi. Uyga kirib onasi rahmatining suratini izladi. Teparoqda osig'liq ekan. O'ylab qarasa, uning uyida onasining birortayam surati yo'q ekan! Tashvish bilan bo'lib e'tibor qilmagan ekan-da! Otasi o'tib... Yo'g'-ei! Chol tetiki! Suratiga hali hojat ham yo'q! Shunchaki,

uning kelishi uchun hammasi uyushtirilgan, ha! U ketssa, hammasi joyida bo'ladi. Akadan uzr so'rashni endi xayoliga ham keltirmaydi. U atay ikki kun kelmad. Yalini boshini xohlayaptimi?! Pishagini pisht degani yo'q birov! Xullas, ketadi! Qaror shu – ke-ta-di!!!

U shaxt bilan chiqdi. Shu onda uning ortidan kuzatib turgan akani ko'rdi u. Aka xuddi otasiga o'xshab borayotgandek edi go'yo. O'sha eski begasam to'n – otasiniki! Bosh barmog'i ko'rilib turgan yirtiq boshmog'i ham tanishi! Boshidagi rangi o'chgan do'ppi – bir vaqtlar onasi tikkan o'sha do'ppi. Belbog'i esa bolaligida otasini eshak qilib minib bo'yniga ip qilib soladigan o'sha – shoyi belbog' edi... U qarshisida o'sha soddada bolakayni – akasini ko'rdi! Ko'zlari o'sha-o'sha o'tkir boqadi.

U kelib ukani yerdan uzib olib, quvonchidan ko'targancha baqirib yubordi. Boshidagi do'ppi tushib ketdi.

Uka ko'rdiki, sochlariga oq oralay boshlabdi... Ter, go'ng hidi anqib turgan uvada to'n shu onda unga naqadar yaqin tuyulib ketdi.

Ular uzzoq-yaqindan so'rashishdi. So'ng aka o'g'ilni suruvga jo'natdi. Kechga yaqin qo'y bo'g'izlandi. Birpasda hovli to'y tusini oldi.

Akaning o'rnida u bo'lsa qaniydi, shundaylar bo'lsa qaniydi!

CHECHA

Kunda "yangilik" yetkazuvchi checha uyi-dan chiqmaydi. Dardi bedavo.

O'g'il el orasida "boyvachcha" nomini olgan emasmi, uyiga do'xtirlarni keltirib ko'rsatdi, bo'lmadi. Chechani do'xtirlar "dap-dayov", dedi. Lekin chechamizning rangi qizday qizarib boryapti. Yoshlarimam yosharib boryapti. Bodomgul checha ovulda mushuk bolalasa bilgichlardan. Madamin olimchani otasi Sapar so'fi tili bilan aytganda, checha – "qush-tovuq". Chechani "qush-tovuq" oyog'i bir kunda to'rt hovlini ko'rmasa, ovulga "yangiliklar" begona.

Ana shu chechamiz yotib qoldi. Yakka-yagona yolg'izi Inji cho'pon – Inji cho'ponning tayog'idan baraka. El aytdi: tayog-da xiyonatni kechirmaydi! Turq-tusidan cho'ponimiz qo'y tugul, qo'zi og'zidan cho'pmas, xas olmaganday. Ovulning otlidagi "egri"si Mamat yo'ldan urdi desalar, ba'zi birovlar chechayam anoyi emas, oldida shuncha qo'sh tuyoqlar dikirlasa, tomoqlari bilan cho'ntaklari taqillaydi-da, deyishdi. Ammo-lekin Inji cho'ponimizning egniga hech ilmas kiyimlari yetim qo'ziga yopilgan teriday ilindi. Ichida

egasi yotsirab boradi. Fe'li boladay yuvosh, o'ttizdan oshib shahar tuprog'ini endi yalashi. Chechani bardamligida oyog'ining bittasi shaharda edi. Boshga tushgan musibat chechamizning oyog'ini kalta qildi. Cho'pon o'n besh kunga "ertakchilik" saboqlaridan olib chiqdi. El qo'y-echkisini olib ketdi. Checha rasman ko'rpa-to'shakka o'ranib oldi.

Ko'k tandirida olov qaynaydi. Kun taftidan temirchiday et kuyar bo'ldi. Er yana ro'zg'or tashvishida dalaga ketgan. Chechamiz chechaligini ko'rsatdi. Ovul qo'y-echkisini boqtirishga odam izladi. Inji cho'ponimiz Injilning injiqlilari tutib, qo'y boshi falon so'mmi qo'yib boqadigan bo'ldi. Qo'li yupqaroqlari tushing desa, checha, ularning qo'y-echkisini boqmaysan, dedi. Kim zo'r – Inji cho'pon. Kim boy – Inji cho'pon. Kim yaxshi – Inji cho'pon. Chechani yuki yengillashdi. Taka qorniga yog' solib, Qorakamarga tashidi.

Checha yaxshi, aslida. Dalaga chiqqan onaning bolasi shuniki-da edi. Ovulning bolarasi borki, chechani tarbiyasini olmagan yo'q. Kelsak, qo'limizga qarardi checha. Hovuchimizda qurtmi, qandmi bo'lmasa, o'sha kuni kaltakni ko'proq yerdik. Uydan chiqishda xarxasha qilib, hovuch-u cho'ntaklarimizni to'ldirishga harakat qilardik. O'zi

ellikdan oshsayam, qizday juradi. Ovulda bor "poson"ni chechamiz olib kiyadi.

Ko'rasiz endi, har uyda kosa-tovogning burni yerga ishqalangan bo'ladi. Kelinchaklar orzu-havaslaridan, keksaroqlari yoshlaridan noliy-noliy poson bo'ladi. Shu uchunmi yo boshqa sabab, ovulning yozda soyani itga bermas, qishda gapchi xotinlardek sandalchi erkaklari yig'ilib qartaning "boshini yeydi"ganlar tilida chechamiz – "Gita". O'zi shularning tilidan ovulga yangi gap o'rlaydi. Zamona chechaning qo'llida. Checha salla o'rash yoshida "modniy" ro'mol o'rlaydi. To'y-po'yda ovul ahli ayollari chechaga xushomadda, ammo ich-etini o'y arralaydi: "Karillaydi-ya, qari qushtovuq! Tovug'day kishi uyida donlaydi o'zi buning. Qo'llarida qo'sha-qo'sha tilla. Eri kunida ko'rmaganini ko'ryapti! Birovning uyini supurib kun ko'rardi!"

Xazonrezgi kuzning rangiday sovuq, barg-lariday to'kilyotgan gaplar ovulni tutdi:

– Aqlar ketib, Zamona Ultontozning qo'llida qoldi.

– Hay, Bodom cho'ri bor-ku, checha-chi, o'sha Bolxin kinnachiga checha bo'lyapti ekan, eshitdinglarmi?!

– Qo'ng'irotdan nomus qochibdi-da, emasam...

ONA

*Bisyor bo'lsa agar, bol ham beqadr,
Tukror aytilganda rangsizdir kalom.
Bu yorug' olamda Vatan bitadur,
Bittadir dunyoda – Ona degan nom!*
Abdulla ORIPOV

Meni ko'chganimizdan buyon g'alati bir his tinch qo'ymaydi. O'zim-ku, bu xabardan so'ng do'ppimni osmonga otganman, ammo ko'chib bo'lgach, yuragimning bir bo'lagi qolgandek tuyulardi. Onam bilan haftada bir yoki ikki marta telefonlashardim. Bu hisni sog'inchdan bilib, kunda-kunora endi onamga qo'ng'iroq qilaman. Eng yomoni, sizni kuzatayotganda onaning ko'ziga yosh olishi bo'lar ekan! Onamni sog'inganda faqat ko'z o'ngimda o'sha xayrlashuv va ko'zga yosh olgan Ona siyrati qotib qolarikan. Telefon ortida ham onam yig'layotganini sezaman, garchi har gapidan so'ng ovoz chiqarib kulsa ham. Meni sezmasin uchun kulalar kerak-da, yig'lab turib ham!

Qishki ta'tilda uyga borganimizda onam issiq tandirga bag'ini berib, non yopar ekan, eng ezgu tilaklarini, orzularini farzandlariga

tiladi, o'ziga emas! Men ana shunda, ha, ana shu onda ona qalbining naqadar softligini tushundim!

Uyga mehmon keladigan bo'ldi. Onam obdan barchamizga yangi kiyimlarimizni kiyishimizni aytib, yana o'zi ishga ummay ketdi. Besh opa-singil onamga shuncha tushuntirmaylik, iltimos qilmaylik, baribir, bir joyda tinch o'tira olmas edi. Borib u ishni yo bu ishni qilaverardi. Qarasam, onam eski kiyimida o'choq boshida kuymalanib yuribdi. Shunda onaning egnidagi ko'ylak etagidagi yamoqqa ko'zim tushdi-yu, dunyo ko'zinga qorong'i bo'lib ketdi.

Axir, men uni endi sezdimmi?

Nega e'tiborliroq bo'lmaganman?

Yetti bolasining to'rtalasini oliy ma'lumotli qilib, nima rohat ko'ribdi onam? Yamoqli ko'ylakmi?!

Uyga kirib, onaning eng yangi ko'ylagini olib chiqdim. Onamni majburlab yangi ko'ylagini kiygizdim.

Shunda yordam uchun kelgan qo'shni xolam bizni kuzatib turgan ekan.

– Qizim, o'sha yamoqli ko'ylakni eslab qoli! O'qishda yurganingda shu ko'z o'ngingda tursin! Bu sening o'zligingni eslatib tursin! Hoy-u havasga berilmay, ortingga ham qarab qo'yi!

Onang oldidagi burchni unutmagin! Yamoqli ko'ylakni esdan chiqarmal – dedi qo'shni xola ham hazil, ham chin qilib.

Ammo qo'shni xolamning gapini eng chin gap edi.

Onam esa:

– O'choqning dudiga bo'laveradi, deb kiydim-da. Buning aybi yo'qi! Ota-bobomiz, qo'shniyon, yamoqli bilan o'sgan. Biz ham kiysak, nima bo'libdi? Bu yoshlar o'zlaricha madaniyatlash, madaniyat deganiyam insondan keyin yaratilgan! – deb kulib qo'ydi.

Shu kulganimda his qildim, onaning yuzlaridagi ajinlarni ancha quyuglashibdi, o'zi ancha kichrayibdi. Ro'molning tagida ko'rinib turgan sochlarining avval oqlari sanoqli bo'lsa, endi qora tolalari sanoqli qolibdi.

Shu xayollar bilan kunim ham o'tib qo'ydi. Kun tushdan og'ibdi. O'sha g'alati his nima edi? Yana o'ylay boshladim.

Onamga ko'ylak olish maqsadi bilan bozorga ham o'zimni ovutish uchun bordim. Onam uchun eng oldi ko'ylakni xarid qilar ekanman, yana o'sha yamoqli ko'ylak voqeasi yodimga hip etib yongan chiroqdek tushdi. Yana beixtiyor ona oldidagi burchimni o'ylayman: men nima qilaman, ado bo'lar ekan bu burch? Bunga umrim, vaqtim, aqlim yetarmikin? Vatan va

Ona oldidagi burch doimo yuksak maqomda bo'lib kelgan!

Menga tekkan kasal – bozorga borsam, albatta, kitob do'koniga kirmay o'tmayman. Tanish sotuvchidan yangi kitoblarni ko'rsatishini iltimos qilar ekanman, "Alpomish" deb zarhal yozuvda yozilgan qora kitobga ko'zim tushdi-yu... Men angladim!

G'alati his – bu o'sha eski uydagi yon qo'shimiz bo'lgan Xolida opa edi. U men o'qishdan qaytish vaqti yo'lda turardi. Uyi yo'l ustida emasmi, har kuni uni deyarli ko'radim. Ko'pincha meni uyiga boshlab, issiq ovqatidan ilinardi-da.

– Musofirsiz, o'rg'ilay, onangizni sog'inasiz. O'z uyingizcha bo'lmaydi – eng go'zal restoran ovqatiyam. Chunki onalar bergan mehri manaman degan oshpaz ham farzandiga atamasa, bera olmaydi! – derdi va yana o'z ishlari bilan ovunib ketaverardi.

Uning ikki o'g'il, ikki qizi bo'lib, kattasi maktab bitiruvchisi, keyingi qizi aytish noqulay bo'lsa-da, nogiron edi. Keyingi o'g'li birinchi sinfda o'qir va kenja qizi hali maktab yoshiga yetmagan edi. Oila boshlig'ining topgani bilan tebratib turgan ro'zg'orida kam-u ko'st chiqaverardi. Ikki o'g'li ham boks to'garagiga boradi, katta qizini davolatish...

U bir safar iymanib, mendan iltimos qildi:

– Shu katta qizimga bekorchilikdan ko'ra kitob o'qib berib tursam yaxshi bo'larmidi. Tunov kuni bozorga bordim, kitob olay desam, shu ro'zg'orni tashvishi bilan yo'lkira qolibdi...

Hu yog'im yutib yubordi, shekilli, to'mog'iga bir to'g'on kelib tiqildi.

Men unga uydan "Alpomish", "Go'ro'g'li", "O'tkan kunlar", Shukur Xolmizayevning hiho'ylalar to'plami singari kitoblarni chiqarib berdim.

Har kuni u yoki bu kitobni ovoz chiqarib o'qiyotganida uyining yonidan o'tar ekanman, ich-ichimdan sevinardim. Ona farzandi uchun kitob o'qisa, yaxshi emasmi?

Hu ikki oy o'tib ming-ming rahmatlar aytib, kitoblari'ni qaytarib berdi.

Hu safar o'qishdan kechroq qaytayotgan edim. Xolida opa eshigi oldida turib:

– Sovuq yebisiz. Keling, kirib choy ichasiz, – deb qoldi.

Ichimdagi jon desam-da, ertangi dars uchun tayyorgarlikni o'ylab, uzr va rahmat aytib, uyga keldim. Suv bahonasida yana Xolida opamkiga chiqar ekanman, deraza ortidan tashish, juda tanish ovoz eshitilardi. Qishning ushbu turlarida onam aytilgan "Alpomish"ning

sarguzashtli tasvirlari va Oybarchinga berilgan tavsiflar. Ha, ha, bu ovoz o'sha olisdagi bolaligimda qolgan onanning ovozi edi!

Bilmayman, qancha vaqt shu holatda qotib turdim. Xolida opa chiqib, xayolimdan qutqarmaguncha turaveribman. Suv uchun kelganinni aytib, kranga bordim. U kulib turgan yuzidagi ikki tomchi yoshni artib qo'ydi, chog'i, qizidan yashirish uchun. Ko'z yoshlarini artish uchun u tashqariga chiqqan edi, aslida. Ona – Osmon ko'zidagi oqib borayotgan bir tomchi qonli ko'z yoshdek quyosh ham og'ib borardi.

Bexosdan Xolida opaning etagidagi yamoqqa ko'zim tushib, yana ko'z o'ngim qorong'i tortdi!

Men unda Onanni ko'rib turardim!

Farzandi uchun butun kitoblarni yod olgan onanni – Onani ko'rib turardim.

"Alpomish"ni sotib olarkanman, quyosh bilan birga botib borayotgan g'alati hisdan xoli bo'lish uchun eski uyga, aniqrog'i, Xolida opani yo'qlash uchun qadrdon yo'llardan tik boraverdim.

Xolida opa ancha cho'kib qolgan, negadir sochiga oq tushgandek ko'rinardi menga.

U kulib-kulib qizi operatsiya vaqti yonida bo'lishini va "Alpomish"dan aytib berishini

iltimos qilganligini, natija yaxshi chiqib, qizi ovoraga turishini kutayotganligini aytar ekan, Ona o'zini to'xtata olmas, sevinch yoshlari yuzini yuvar edi.

Kunning yarim tunga og'masdan qaytishim lozimligini aytib, unga ulashganinni uzatdim.

U berganinni olarkan:

– Ovara bo'lib nima qilasiz, – dedi-yu, kitob ekanligini sezdi, chog'i, rahmat aytib, meni quchar ekan: – Balki, siz bo'lmaganingizda qizimda umid bo'lmasmidi, – deb qo'ydi sekungina, lekin bu ovoz juda yoqimli edi.

Men onalarning begonasi bo'lmashligini his qildim. Ayniqsa, men uchun musofirlikda barcha Ona jondak yaqin bo'larkan.

Ona degan nom garchi bitta, ammo Onadani mehr chek-chegarasizdir!

MUNDARIJA

Lugmon Bo'rixon. O'z so'zini aytayotgan ijodkor.....	3
Omonat.....	6
Yangi yil.....	10
Olasoyning o'lmasi.....	14
Varrak.....	23
Aka.....	30
Checha.....	36
Ona.....	39

Adabiy-badiiy nashr

ROHILABONU G'O'CHCHIYEVA

OLASOYNING OLMASI

Hikoyalar

1.563 jam

UO'K: 821.512.133-32

KBK: 83.3(50'zb)

G' 87

G' 87 G'o'chchiyeva, Rohilabonu.

Olasoyning olmasi [matn]: hikoyalar /

R. G'o'chchiyeva. - Toshkent: "Adabiyot" nashriyoti, 2020. - 48 b.

Muharrir: D. Mingboyeva

Badiiy muharrir: F. Ermatov

Sahifalovchi: N. Soatov

Musahhili: Sh. Hakimova

O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi

"ADABIYOT NASHRIYOTI" MCHJ

Nashriyot litsenziyasi: AI № AA 0043. 27.01.2020.

100129, Toshkent shahri, Markaz-15, 1/90.

© (98) 128-30-04.

Bosishga 20.12.2020-yilda ruxsat etildi:

Ofset qog'oz. Qog'oz bichimi: 70x90^{1/32}

Ofset bosma. Hisob-nashriyot t. 1.5.

Adadi: 5000 nusxa. Buyurtma №379.

"AZMIK NASHR PRINT" MCHJ bosmaxonasida chop etildi.
100200, Toshkent shahri, Adham Rahmat ko'chasi, 10-uy.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT VILOYATI CHIRCHIQ
DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
AXBOROT RESURS MARKAZI
1-FILIALI